

IN MEMORIAM

VELTA RŪĶE-DRAVINA

1917 01 25 – 2003 05 07

2003 metų gegužės 7 dieną, sulaukusi 86 metų amžiaus, Švedijoje (Stokholme) mirė žymi latvių kalbininkė baltistė Velta Rūķe-Dravinia (Velta Rūķe-Dravina).

Velta Rūķe gimė 1917 m. sausio 25 d. Latvijos šiaurinėje dalyje, Valmieroje. Karo metais tėvai buvo pasitraukę į Rusiją, po ketverių metų sugrįžo į Rygą. Būsimoji kalbininkė baigė Rygos 2-ąją gimnaziją, studijavo baltų filologiją Latvijos universitete Filologijos ir filosofijos fakultete, 1940 m. dirbo profesoriaus Janio Endzelyno asistente. Vėliau ji vadovavo Latvių kalbos saugyklai. 1944 m. buvo priversta kartu su vyru Karliu Draviniu (Kārlis Draviņš) pasitraukti iš Latvijos. Iš Kuržemės pakrantės, kurią, kaip savo atsiminimuose pasakojo pati Rūķe, saugojo vokiečių mobilizuoti lietuvių kareiviai ir su kuriais bėgliams pavyko susitarti, motorlaiviais po dramatiškos kelionės pasiekė Skandinavijos krantus. Apsigyveno Švedijoje, dėstė Lundo universitete baltų ir slavų kalbas (1948–1968), apgynė daktaro disertaciją *Diminutive im Lettischen* (1959). Vėliau darbavosi Stokholmo universitete: studijavo slavistiką, dėstė baltistikos ir slavistikos disciplinas (1969–1984).

Stebėtinai daugiapusė mokslininkės veikla: svarus indėlis tyrinėjant tiek latvių bendrinę kalbą, tiek ir tarmes, frazeologiją, kalbos kultūrą, rašytojų kalbą, stilistiką, vaikų kalbą ir kt.

Veltos Rūķės Dravinios pirmosios publikacijos skirtos tarmėms ir jų tyrinėjimo istorijai (*Latvių tarmėtyra 1918–1938 / Latviešu izlokšņu pētīšanas darbs 1918–1938*). Ji sudarė ir 1940 metais paskelbė ir *Tarniņu aprašymo programā (Programma izlokšņu aprakstiem)*. Po 20 metų, rašydama apie tarniņu tyrinėjimo aktualumą, ji pabrėžė dialektinių fonemų svarbą latvių kalbos garsyno archyvui. Pati Rūķe-Dravina taip

pat stengėsi įgyvendinti savo principus paskelbdama trijų skirtingų tarmių aprašus: Viškių tarmė (1939), Stendės tarmė (kartu su vyru Karliu Draviniu; 3 dalys: 1955, 1958, 1962), Galgauskos tarmė (kartu su galgauskiečiu Alvilu Klėbachu-Kalniečiu, 1996). Be šių vertingų aprašų, ji yra paskelbusi du straipsnius, kur tarmių grupės aptariamos geolingvistiniu aspektu („Latgales izlokšņu grupējums“, 1939 ir „Kurze- mes un Vidzemes lībiskais apgabals“, 1940).

Paminėtinas ir autorės indėlis į toponimiką: tai monografija apie Kaugurų valsčiaus vietovardžius – vienas iš nedaugelio pilnų vieno valsčiaus toponimikos aprašų (*Place Names in Kauguri County, Latvia*, 1971), kur lyginimui panaudoti ir lietuvių kalbos duomenys.

Ilgamečių stebėjimų ir tyrinėjimų rezultatas – monografija *Latvių kalbos norminimo procesas (The Standardization process in Latvian. 16th Century to the Present, 1977)*, atspindinti latvių kalbos 400 metų raidą. Šiame darbe autorė nurodo bendrinės latvių kalbos ištakas, analizuoja pirmuosius rašytinius šaltinius ir jų kalbos bei ortografijos ypatumus, konstatuoja bei vertina kalbos raidos tendencijas, stebi kalbą ir permainas sociolingvistės žvilgsniu. Kalbininkė pripažįsta, kad latvių kalbos formavime nuo seno dominavo istoriškumo principas, pirmenybę teikiantis archaiškumui, bet kalbos praktikoje jau atitolstama nuo šio principo. Velta Rūkė-Dravinia, nors ir gyvendama toli nuo tėvynės, pastebėjo tokias tendencijas kaip kalbos variantiškumas, gramatinių formų pakitimai, tarptautinių žodžių ir slengo padidėjęs vartojimas literatūroje, ypač poezijoje.

Nuo jaunystės ji domėjosi kalbos kultūros dalykais: 1940 metais publikavo kalbos praktikos patarimus (*Valodas un rakstības jautājumi*, redaktorius Janis Endzelynas), padedančius išvengti dažnesnių kalbos klaidų, o 1942 m. buvo išleistas jos parengtas latvių kalbos rašybos žodynas (*Latviešu pareizrakstības vārdnīca*).

Velta Rūkė-Dravinia viena iš pirmųjų baltisčių pradėjo domėtis vaikų kalba. Plačiai pripažinta jos knyga šia tematika *Nuo penkių mėnesių iki penkerių metų (No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem, 1982)*.

Velta Rūkė-Dravinia visada domino grožinės kalbos specifika bei stilistika: ji rašė apie latvių poetų ir prozininkų Rainio, Kaudzyčių, Ievinio ir kt. kalbą.

Jos darbuose latvių kalbos duomenys daug kur lyginami su lietuvių kalbos medžiaga: ypač disertacijos pagrindu išleistoje monografijoje *Latvių kalbos deminutyvai* bei knygoje *Latvių kalbos norminimo procesas*. Savo straipsniuose autorė aptarė tokių leksemų kaip *kadagys, griķis* pavadinimus baltų kalbose, lygino latvių ir lietuvių kalbų žodžio sandarą (*Dialektgeographische Unterschiede auf dem Gebiet der Wortbildung im Baltischen*), baltų ir slavų kalbų skaitvardžius. Ji sudarė ir redagavo Christiano S. Stango jubiliejui skirtą straipsnių rinkinį *Donum Balticum* (1970), kur pati paskelbė vertingą tyrinėjimą apie lietuvių ir latvių žodžio pradžios priebalsių junginius (*Initial Consonant Combinations in Lithuanian and Latvian*), kuriame konstatuoja, kad lietuvių kalboje yra daugiau priebalsinių fonemų, kurios laisviau jungiamos po 2 ir 3 žodžio pradžioje. Būdingos lietuvių priebalsių kombinacijos, kokių nėra latvių bendrinėje kalboje, bet kurios dažnai pasitaiko lenkų kalboje: *pj-, bj-, km-, gn', cv-, čv-, sl', sn', šč-, šk-, šn-, zl-, zm-, žl-, žm-, žn-, fl'-*. Kita vertus, dauguma latvių kalboje dominuojančių žodžio pradžios konsonantinių junginių (kaip *pr-, kr-, tr-, sp-, st-, str-*)

sutampa su analogiškais estų kalbos priebalsių junginiais. Tai, anot autorės, remia finų įtakos latvių kalbai hipotezę. Jos pastangomis buvo surasti ir paskelbti Švedijos archyvuose išsaugoti F. Fortunatovo lietuvių kalbos fonetikos paskaitų užrašai.

Veltos Rūkės-Dravinios aktyvi filologinė veikla, ilgamečiai tyrinėjimai bei publikacijos susilaukė pripažinimo išeivijoje: ji buvo išrinkta Stokholmo universiteto bendrosios kalbotyros profesore, kiek vėliau – baltų kalbotyros profesore, 1980 m. tapo Švedijos humanitarinių mokslų akademijos nare, o 1990 m. – ir Latvijos mokslų akademijos užsienio nare. Okupacijos metais ji buvo labiausiai tituluota latvių kalbininkė emigracijoje, atstovavo latvių kalbotyrai tarptautiniuose kongresuose, pati rengė baltistikos konferencijas Stokholme. Velta Rūkė-Dravinia buvo ne tik kalbininkė, ji – filologė plačiąja šio žodžio prasme: domėjosi ir literatūra, literatūros kritika, tautosaka, redagavo žurnalus, jaunystėje pati kūrė eiles.

Laimutė Baluodė
Ryga–Helsinkis